

İLKÖĞRETİM 4. VE 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

*Yrd.Doç.Dr. Hamza AKENGİN**

*Döne SAĞLAM***

*Arzu DİLEK***

ÖZET

Bireyin toplumsallaşmasını, kültürünü, tarihini ve kurumlarını tanınmasını sağlamanın okulların önemli işlevlerinden biri olduğu bilinmektedir. Örgün eğitim kurumlarının bir diğer işlevi de çocuğa toplumun sağladığı imkanları ve bunlardan yararlanma yollarını öğretmektir. İlköğretimin I. Kademesinde öğrenciyi doğrudan toplumsal hayata hazırlama görevi Sosyal Bilgiler programının amaçları içindedir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin amaçlarına ulaşmada öğrencilerin yaklaşımlarının tespitini hedefleyen bu çalışma, İlköğretim I. Kademe öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüşlerini saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma evrenini İstanbul'un değişik semtlerindeki ilköğretim okullarının 4. ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Anket soruları 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile yapılan görüşmelerden hareketle elde edilen verileri değerlendirerek Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretim elemanları tarafından hazırlanmış ve ilköğretim öğrencilerine uygulanmıştır.

Somut öğrenmeden soyut öğrenmeye geçme aşamasında olan öğrencilerin soyut bir ders olan ve bazı öğrenciler tarafından ezber dersi olarak algılanan Sosyal Bilgiler dersinin daha kalıcı bir şekilde öğretilmesi ve de öğrencilerde olumlu düşünceler geliştirmesi bakımından bu çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Sözcükler : Bireyin toplumsallaşması, Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı, Sosyal Bilgiler Öğretimi, İlköğretim Birinci Kademe Öğrencileri.

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi.

** Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı Öğrencileri.

VIEWS OF FOURTH AND FIFTH GRADE PUPILS ABOUT SOCIAL STUDIES COURSE

SUMMARY

It is known that one of the functions of school is to provide socialization of individual, awareness of his/her culture, history and institutions. Another function of the school is to teach children opportunities that the society provides and how to use these opportunities appropriately. One of the aims of social studies program is to prepare stage one students of basic schools to society's life.

This study aimed to determine views of stage one students in relation to social studies course. Study's population was fourth and fifth grade students from different suburbs of Istanbul.

Study's questionnaire was prepared by the teaching staff from Primary Social Studies education program in Ataturk Faculty of Education/Marmara University through interviews with fourth and fifth grade primary students.

We think that this study will provide some suggestions for effective social studies teaching, in which the social studies course is usually presumed as a memorizing school subject, in order that the students who are between concrete and abstract learning levels may develop positive thoughts.

Key words : Socialization of Individual, Social Studies Education Program, Social Studies Teaching, Stage One Students of Basic Education.

Toplu olarak yaşama ihtiyacı insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Toplu olarak yaşama insanda aidiyet ve sorumluluk duygusunun gelişmesini sağlar. Bir topluma mensup olmak, o toplumun uzun geçmişinde oluşturduğu resmi veya gayri resmi kurallarına uyulmasını gerekli kılar. İlk bakışta bireyin toplumsal kuralları ve davranışları öğrenebileceği iki yer vardır: Aile ve okul. Toplumsal ilişkilerin basit olduğu durumlarda birey toplumsal kuralların büyük çoğunluğunu yaşayarak ailesinden ve çevresinden öğrenmektedir. Nüfus artışının yüksek ve nüfus hareketlerinin dinamik olduğu ülkemizde ilişkiler her geçen gün karmaşıklaşmaktadır. Hızla değişen sosyal ve kültürel yapı içerisinde temel toplumsal kuralların sadece aile tarafından verilmesi beklenemez. Bireyin öğrenmesi gereken yalnızca toplumsal kurallar değildir. Bunlara ilave olarak ömür boyu oluşturacağı resmi ve gayri resmi ilişkiler ile aileden başlayan ve devlet kademelerine kadar uzanan kurumları ve bunların işlevleri ile dayandıkları temelleri de öğrenmesi gerekmektedir. Toplumsal kaide ve kurallarla ilişkilerin öğretilmesinde ailenin eksiklerini tamamlayan, yanlışlarını düzelter ve uyguladığı kasıtlı kültürel programları ile eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri, bireyi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. *Eğitim kurumları bu işlevi, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumlarını tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirir* (Erden, Tarihsiz; 4). Uygulanan eğitim programları bireyi hayata hazırlama ve kişiye vatandaşlık becerilerini kazandırma işlevini eğitim kurumlarına yüklemiş durumdadır. Bu işlev bir taraftan her dersin genel amaçları ile, bir taraftan da hayat bilgisi, sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi öğretim programlarıyla yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Bizim araştırmamız ilköğretim okullarının 4 ve 5. sınıflarını kapsadığı için Hayat bilgisi dersinin işlevi üzerinde durulmayacaktır.

Bu araştırmanın amacının anlaşılabilmesi için öncelikle 4 ve 5. sınıflar Sosyal bilgiler dersinin nasıl bir öğretim programı olduğu üzerinde durulması gerekmektedir. Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi programı, *Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevlerine uygun amaç üreten, içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve hayat boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim programıdır* (Yök/Dünya Bankası, 1997). Ayrıca sosyal bilgiler dersi *sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır* (Erden,Tarihsiz; 8). Bunlara ilave olarak sosyal bilgiler dersi ile çocuklara Türk demokrasisinin ilkeleri, Türk vatandaşlarının demokratik düzen içindeki kişisel sorumlulukları, Türk demokrasisinin korunmasının yolları kavratılmaya çalışılmaktadır. Yine; Vatandaşlık görev ve sorumluluklarını, toplumda insanların birbiriyle olan ilişkilerini, çevreyi, yurdu ve dünyayı yeni yetişen nesillere tanıtmaya ile ekonomik hayatla ilgili temel

bilgilerin aktarılması sosyal bilgiler dersinin genel amaçları içerisinde yer almaktadır (Vural, 2000;183). Sosyal bilgiler *disiplinler arası bir yapıya sahip olup; bu yapı içerisinde sosyal ve beşeri bilimler, bir sosyal bilgiler etkinliği olacak şekilde öğretim programındaki konulara entegre edilmektedir* (Öztürk, 2002; 7).

AMAÇ

Uyguladığımız ankete göre 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören çocuklar 9-12 yaş grubundadır. Söz konusu yaş grubundaki çocukların sosyal bilgiler dersinde geçen çok sayıda *soyut kavramı anlaması ve tarihi olguyu öğrenmesi oldukça zor görünmektedir* (Erden, Tarihsiz; 21). Nitekim ilköğretim 4-5 sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine olan tutumunu belirlemeye yönelik araştırmalar sırasında 4. sınıf öğrencilerinden biri sosyal bilgiler dersini görmeye başladıklarında hissettiklerini, *buz dağına çarpmış gibi oldum* şeklinde ifade etmiştir (Öztürk, 2002;23). Gerek yukarıdaki tespitler ve gerekse kendi gözlemlerimiz sonucunda eğitimde yeniden yapılanmaya gidildiği bir dönemde bir durum değerlendirmesi yapmak üzere böyle bir çalışmanın faydalı olacağı düşünülmüştür.

Derslerin başarıya ulaşabilmesi için hem öğretene hem de öğrenene dersin niçin öğrenilmesi gerektiğini bilmelidir. Yukarıda çizilen genel çerçeveye paralel olarak bu araştırmanın hedefi, 4. ve 5. sınıflarda sosyal bilgiler dersini okumuş olan öğrencilerin ders hakkındaki düşüncelerini tespit etmeye çalışarak, öğrencilerin dersin amaçlarını ne kadar bildiklerini ve bunda okul ve öğretmene gibi unsurların ne derecede etkili olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaca paralel olarak Tablo-1’de bulunan ifadelere cevap alınmaya çalışılmış, yapılan değerlendirmeler sonunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Dersin sevilmesinde öğretmenin etkisinin olup olmadığı,
- Dersin sevilmesi ve o dersten başarılı olunması arasındaki ilişki
- Sınıftaki öğrenci sayısı ile derse olan ilgi arasındaki ilişki,
- Yaş gruplarına göre dersin algılanmasında farklılık olup olmadığı,
- Sosyal bilgiler dersinin çevre eğitimine katkısı nedir?
- Sosyal bilgiler dersinin günlük hayatla ilgisi ve bu derste sorumluluklarımızı öğrenip öğrenemediğimiz,
- Ülkenin bugünkü durumunun öğrenilmesi ve ahlaki değerlerin öğretilmesinde sosyal bilgiler dersinin işlevi.

Tablo 1. Ankette yer alan ifadeler ve yüzdeleri

	<i>Katılıyorum</i>	<i>Kararsızım</i>	<i>Katılmıyorum</i>
	%	%	%
Sosyal bil. dersini seviyorum	81,1	13,9	5,1
Sosyal bil. dersini sevmemde öğretmenimin etkisi vardır.	60,6	18,4	21,0
Sosyal bil. dersinde hayata hazırlanırız.	68,7	25,5	5,8
Sosyal bil. dersi çevremiz hakkında bilgi verir.	85,1	10,1	4,8
Sosyal bil. dersinde sorumluluklarımızı öğreniriz.	64,6	23,2	12,1
Sosyal bilgiler dersinde toplum kurallarını öğreniriz.	80,1	16,4	3,5
Sosyal bil. dersi kolay bir derstir.	45,5	35,1	19,4
Sosyal bil. dersi günlük hayatla ilgilidir.	64,9	25,8	9,3
Her birey sosyal bil. dersini öğrenmelidir.	73,5	19,2	7,3
Sosyal bil. dersinde ahlaki değerlerimizi öğreniriz.	47,3	29,6	23,0
Tarihi değerlerimizin önemini Sos. bil. dersi sayesinde öğrenirim.	85,4	10,9	3,8
Sosyal bil. dersi ülkemizin bugünkü durumu hakkında bilgi vermez.	30,1	23,0	47,0
Sosyal bil. dersinde doğal afetlere karşı hazırlıklı olmayı öğreniriz.	73,4	14,9	11,6
Topluma faydalı bir insan yetiştirmek için Sos. bil. dersine gerek yoktur.	20,7	17,7	61,6
Sos. bil. dersi olmasaydı, Cumhuriyet yönetiminin önemini kavrayamazdık.	68,2	17,9	13,9
Sosyal bil. dersinin kapsamına giren belgeselleri severek izlerim.	66,2	20,2	13,6
Çevreyi koruma konusunda Sos. bil. dersinin etkili olduğuna inanmıyorum.	29,4	21,0	49,6
Sosyal bil. dersi vatanımızın değerini öğretir.	76,8	14,6	8,6
Sosyal bil. dersi geçmişteki olayları anlamamızı kolaylaştırır	76,3	17,4	6,3
Sosyal bil. dersini gereksiz ve sıkıcı buluyorum.	15,7	18,7	65,7
Sosyal bil. dersi olmadan da iyi bir vatandaş olabiliriz.	26,1	22,8	51,1
Güncel olayları Sos. bil. dersinde öğrendiklerim sayesinde anlarım.	46,7	32,3	21,0
Sosyal bil. dersini öğrenmeyenler çevrelerine zarar verirler.	43,9	26,0	30,1
Sosyal bil. dersi farklı kültürleri tanıma olanağı sağlar.	67,1	25,1	7,8
Sos. bil. dersinde doğal güzelliklerimizi / zenginliklerimizi tanırım.	74,0	19,7	6,3

Sosyal bil. dersinde ülkemizin yönetimi hakkında bilgi sahibi olurum.	72,2	21,0	6,8
---	------	------	-----

YÖNTEM

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırmamızda tesadüfi örnekleme yöntemi (random) ile belirlenen 12 ilköğretim okulunun 4. ve 5. sınıflarına uygulanan anketten elde edilen veriler kullanılmıştır. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerle birebir yapılan görüşmelerden hareketle oluşturulan anket soruları M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretim üyelerinin katkıları ile nihai halini almış ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki 9 ilçede 3'ü özel, 9'u devlet okulunda uygulanmıştır.

Anket formlarının değerlendirilmesinde problemleri görülen bazı sorular arasında ilişkilerin ortaya konulabilmesi için toplanan veriler Microsoft SPSS paket programı kullanılarak istatistiksel işleme tabi tutulmuştur. Öğrencilerin görüşlerini analiz etmek amacıyla verilerin frekans yüzdeleri alınmış, ayrıca Chi-square tekniği kullanılmıştır. Zaman zaman da doğrudan yüzdeleme ile elde edilen veriler değerlendirilerek sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgileri içeren 5 soru yer alırken, ikinci bölümde öğrencilerin **katılıyorum**, **kararsızım** ve **katılmıyorum** şeklinde tercihte bulunacakları seçeneklerden oluşan 26 ifade bulunmaktadır.

EVREN ve ÖRNEKLEM

Evren İstanbul ili ilköğretim okulları 4 ve 5. sınıf öğrencileridir. Örneklem ise, bu ilin büyükşehir belediyesi sınırları içindeki 9 ilçede bulunan 3'ü özel, 9'u devlete ait olmak üzere toplam 12 okulda öğrenim gören 396 öğrencidir. Bunların 204'ü 4. sınıf, 192'si 5. sınıf öğrencisi olup 209'u kız, 187'si erkektir. Sınıflardaki öğrenci sayısı 16 ile 43 arasında değişmektedir.

BULGULAR ve YORUM

Her ne kadar Sosyal bilgiler konularının soyut kavramlardan oluştuğu, bunların anlaşılmasının ve sosyal bilgiler dersi hedeflerinin 9-12 yaş grubu öğrenciler tarafından algılanmasının zor olduğu yaygın olarak ifade ediliyorsa da, anketin değerlendirilmesinde dersin programdaki amaçları ile öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında önemli ölçüde benzerlik olduğu dikkati çekmektedir. Anketimizin 4., 6., 11., 18., 19. ve 25. sorularına verilen cevaplarla dersin amaçları arasında büyük bir uyum vardır. Söz konusu sorulara verilen "katılıyorum" cevaplarının oranı %85,4 ile %74 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar Türkiye şartlarında, dersin hedeflerinin %70 oranında gerçekleştiğini göstermektedir. Bunun için bu sorular üzerinde değerlendirme yapılmamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği hedefler doğrultusunda programa yerleştirilen Sosyal bilgiler dersinin amacına ulaşması büyük ölçüde öğretmenle ilgilidir. Soyut bilgiler

içermesinden dolayı örneklendirilmesinin zor olduğu düşünülen Sosyal bilgiler dersine karşı öğrencilerde olumlu tutum geliştirmek öğretmenin sınıfta oluşturacağı uygun bir öğretim iklimine ve öğrencileri öğretim etkinliğinin içine aktif olarak katmasına bağlıdır (Öztürk, 1998). Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sevmelerinde öğretmenlerin etkisinin olup olmadığı sorulmuş ve %60 oranında sosyal bilgiler dersinin sevilmesinde öğretmenin etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla ilgili soruya %19'u kararsızlık yönünde tercih kullanılırken, %21'i olumsuz kanaat kullanmıştır. Öğrencilerin öğretmeni sevmesi ile dersi sevmesi (Büyükkaragöz, 1995; 265), o dersten başarılı olması arasında ilişki olduğu eğitimciler tarafından genellikle kabul edilmektedir. Ancak, uyguladığımız ankette öğrencilere sosyal bilgiler dersindeki başarı durumlarıyla dersi sevip sevmedikleri de soruldu. Alınan cevaplara göre ankete katılan öğrencilerin %81'i söz konusu dersi sevdiğini, %75'i de dersten başarı durumunun iyi ve pekiyi düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerden sadece %20 'si başarı durumunun orta ve %5'i de zayıf olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin %81'nin dersi sevmesi, %75'inin başarı durumunun iyi ve pekiyi olmasına karşılık, dersi sevmeye öğretmenin etkisinin %60'larda kalması en azından araştırma yapılan okullarda öğretmenin sevilmesi ile dersin sevilmesi ve başarı durumu arasında doğrudan bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Okullara göre sosyal bilgiler dersindeki başarı durumu

Hangi okulda öğrencisiniz?	Sos. Bil. dersindeki başarı durumunuz nedir?			
	pekiyi	iyi	orta	zayıf
P. İ.Ö.O	34,3%	22,9%	34,3%	8,6%
H. A. Y.İ.Ö.O	59,5%	29,7%	10,8%	
T.İ.Ö.O	47,5%	42,5%	10,0%	
Ç. İ.Ö.O	40,5%	29,7%	18,9%	10,8%
G.B.İ.Ö.O	14,0%	27,9%	53,5%	4,7%
Ö. D. Ö. İ.Ö.O	23,5%	58,8%	8,8%	8,8%
N. B. İ.Ö.O	39,5%	50,0%	5,3%	5,3%
Y.M. İ.Ö.O	50,0%	44,1%	5,9%	
M. N. İ.Ö.O	33,3%	36,7%	20,0%	10,0%
K. H. P. İ.Ö.O	11,8%	44,1%	38,2%	5,9%
Ö. K. İ.Ö.O	87,5%	12,5%		
Ö. S. İ.Ö.O	55,6%	27,8%	16,7%	
Toplam	38,4%	36,9%	19,9%	4,8%

Araştırmamızda öğretmenlerin niteliklerine yönelik değerlendirmede bulunmak üzere ayrıntılı bilgi toplanmamıştır. Ancak, *Sosyal bilgiler dersindeki başarılarınız nedir?* sorusu ile *Hangi okulda öğrencisiniz?* sorularını ilişkilendirmek üzere oluşturulan tablodan hareketle

yapılan kıyaslamalarda, öğrenci sayısı aynı olan üç sınıfın başarı durumlarının karşılaştırılmasında önemli farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Bu da, öğretmenlerin mesleki formasyonları ile öğrenci başarısı arasında bir ilişki olabileceğini akla getirmektedir. Tablo-2 den hareketle yapılan değerlendirmede öğrenci sayısı 34 olan üç sınıf karşılaştırıldığında Y.M İlköğretim okulunda pekiyi ve iyi derecede olanların oranı %94 iken, geri kalan %6'sı orta seviyede başarılıdır. Ö.D. İlköğretim okulunda pekiyi ve iyi derecede başarılı olanların oranı %82'dir. Buna karşılık K.H.P. İlköğretim okulunda başarı durumu pekiyi ve iyi olanların oranı %56 olarak tespit edilmiştir. Başarı durumu orta olanların oranı %38 ve geri kalanlar ise zayıftır. Araştırma konusu okullar içerisinde K.H.P. İlköğretim okulu % 11'lik pekiyi derecesi ile en sonda yer almaktadır. Bu okulda anket uygulanan sınıfın öğretmeni **brans mezunu** değildir. Sınıftaki başarının düşük olmasının muhtemel sebeplerinin başında öğretmenin **akademik geçmişi** olabilir.

Sınıflardaki öğrenci sayısı arttıkça derse olan ilginin azalması beklenirken, araştırmamızın sonuçları farklı bir durum ortaya çıkarmıştır. Tablo-3 den de görüleceği gibi *sınıftaki öğrenci sayısı ile sosyal bilgiler dersini seviyorum* soruları ilişkilendirildiğinde, sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça dersi sevme oranı da artmaktadır. Öğrenci sayısının 15-25 arası olduğu sınıflarda sosyal bilgiler dersini seviyorum şeklinde olumlu cevap verenlerin oranı %77 iken, 37-47 kişilik sınıflarda bu oran %88'dir. Ancak sınıflardaki öğrenci sayısı ile *sosyal bilgiler dersini sıkıcı ve gereksiz buluyorum* sorusu ilişkilendirildiğinde tam tersi bir durum dikkati çekmektedir. Bu defa beklenen doğrultuda, sınıftaki öğrenci sayısının azlığı ile dersi gereksiz ve sıkıcı bulunması arasında ters bir orantı olduğu görülmektedir. 15-25 öğrencilik sınıflarda *sosyal bilgiler dersini sıkıcı ve gereksiz buluyorum* ifadesine %68 katılmıyorum diye karşılık verilirken, bu oran 37-47 kişilik sınıflarda %65'dir.

Tablo 3. Sınıftaki öğrenci sayısı ile sosyal bilgiler dersinin sevilmesi arasındaki ilişki

Sınıfınız kaç kişilik?*	Sosyal bilgiler dersini seviyorum.		
	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)
15-25	77,9	14,7	7,4
26-36	79,4	14,7	5,9
37-47	88,6	8,1	3,4
48-58	65,1	30,2	4,7
Toplam	81,1	13,9	5,1

* Tablodaki sınıf mevcutları, öğrencilerin verdiği değerleri içermektedir

Çalışmamızda yaş gruplarına göre dersi algılanmasında farklılık olup olmadığı belirlenmek istendiğinde ise, çok belirgin bir algılama farklılığının olmadığı görülmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi anketimize katılan öğrencilerin yaşlara göre dağılımı 9, 10, 11 ve 12'dir. 9 yaşında olanlar ankete katılanların %3,8'i kadardır. Bu grup kıyaslama dışında

bırakıldığında, bazı sorulara beklenen doğrultuda cevaplar alınırken, bazı sorularda beklenen sonuçlardan sapmalar olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluklarımızı öğreniriz* ifadesine 10 yaşındakilerin %67'si katılıyorum şeklinde karşılık verirken, bu oran 12 yaşındakilerde %60'a düşmektedir (Tablo-4). Aynı şekilde *Sosyal bilgiler dersi günlük hayatla ilgilidir* şeklindeki değerlendirmeye 10 yaşındakilerin %66'sı, 12 yaşındakilerin %63'ü katılıyorum demiştir. Aslında gelişim özellikleri dikkate alındığında tam tersi bir sonuç ortaya çıkması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersini seviyorum ifadesi ile *Sosyal bilgiler dersindeki başarı durumunuz nedir?* ilişkilendirilmesinde beklenildiği gibi başarı durumu pekiyi olanların *Sosyal bilgiler dersini seviyorum* ifadesine katılımları %87 iken, başarı durumu zayıf olanların %42'sinin kararsız ve katılmıyorum yönünde tercih yapmaları dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Yaş gruplarına göre sosyal bilgiler dersinde sorumlulukların öğrenilmesi arasındaki ilişki

Kaç yaşındasınız?	Sosyal bilgiler dersinde sorumluluklarımızı öğreniriz.		
	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)
9	60	26,7	13,3
10	67,1	23,8	9,1
11	64,4	23,9	11,7
12	60,3	19	20,7
Toplam	64,6	23,2	12,1

Sosyal bilgiler dersindeki başarı durumunuz nedir? ifadesi ile *Sosyal bilgiler dersini sıkıcı bulurum* ifadesinin ilişkilendirilmesinde dersi pekiyi olanların %28'inin dersin gereksiz ve sıkıcı olduğunu kabul etmesi veya bu konuda kararsız kalması dersin amaçları konusunda öğrencilerin yeteri derecede ikna edilemediğini, bu öğrencilerin derste başarılarının herhangi bir dersten başarılı olmaktan başka bir anlam ifade etmediğini göstermektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile çevreyi ilişkilendirip ilişkilendiremediklerini anlayabilmek için *Sosyal bilgiler dersi çevremiz hakkında bilgi verir, Çevreyi koruma konusunda sosyal bilgiler dersinin etkili olduğuna inanmıyorum* ve *Sosyal bilgiler dersini öğrenmeyenler çevresine zarar verir* şeklinde üç ifade yöneltildi. %85'lik bir oranla Sosyal bilgiler dersinin çevremiz hakkında bilgi verdiği fikri kabul edilmektedir ki, bu dersin amaçları ile uyum sağlamaktadır. Öğrencilerin %44'ü sosyal bilgiler dersini öğrenmeyenlerin çevrelerine zarar vereceği kanaatine sahipken, %26'sı bu konuda kararsızdır. *Sosyal bilgiler dersindeki başarı durumunuz nedir?* sorusu ile *Çevreyi koruma konusunda sosyal bilgiler dersinin etkili olduğuna inanmıyorum* ifadesi ilişkilendirildiğinde ise; derste başarı pekiyi ve iyi olanların %47'si katılmıyorum ve kararsızım şeklinde karşılık vermişlerdir (Tablo- 5). Son iki kıyaslama vatandaşlık eğitimi içerisinde kolayca verilmesi gereken çevre eğitiminin

amacına ulaşmadığını göstermektedir. Bu bakımdan *sosyal bilgiler dersi çevremiz hakkında bilgi verir* değerlendirmesine yüksek orandaki katılıyorum yaklaşımı çevre ile ilgili diğer iki soruya verilen cevaplarla örtüşmemektedir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler dersindeki başarı ile çevre koruma konusunda sosyal bilgiler dersinin etkisi arasındaki ilişki

Sos. Bil. dersindeki başarı durumunuz nedir?	Çevreyi koruma konusunda Sos. Bil. dersinin etkili olduğuna inanmıyorum.		
	Katılıyorum (%)	Kararsızım (%)	Katılmıyorum (%)
Pekiyi	23,8	16,6	59,6
İyi	31,5	23,3	45,2
Orta	35,4	20,3	44,3
Zayıf	31,6	42,1	26,3
Toplam	29,4	21,0	49,6

Öğrenciler bazı derslerin kolay bazılarının ise zor olduğunu söylemektedirler. Dersin zor veya kolay olarak değerlendirilmesinin değişik sebepleri olduğu bilinmektedir. Sosyal bilgiler dersinin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını belirlemek için *sosyal bilgiler dersi kolay bir derstir* ifadesini öğrencilere yönelttik. Anket uygulamasına katılanların %45'i sosyal bilgileri kolay bir ders olarak görmektedir. Başarı durumu pekiyi ve iyi olanların % 49'u sosyal bilgiler dersinin kolay bir ders olduğu görüşüne katılmamakta veya bu konuda kararsız durumdadır. Sınıf ile sosyal bilgiler dersinin kolay olup olmadığı ilişkilendirildiğinde manidar bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. 4. sınıfların %52'si, 5. Sınıfların %38'i söz konusu dersi kolay bulmaktadır. Aslında gelişim özellikleri dikkate alındığında tam tersi bir durum beklenmektedir.

İlköğretim programında yer alan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi bireyin yaşamında karşısına çıkacak olan çeşitli sorulara en uygun cevabı verebilmesi için bireyi hayata hazırlamayı, ona hayatın içinden olaylarla, bu olaylardan nasıl ders alması gerektiğini sosyal insan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını hatırlatıp öğrettiği eğitimciler tarafında ifade edilmektedir (T.C. MEB. Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, 2001). Eğitimcilerin sosyal bilgiler dersine yüklediği işlevin hangi ölçüde öğrenciler tarafından algılandığını tespit edebilmek için ankete *sosyal bilgiler dersinde sorumluluklarımızı öğreniriz, sosyal bilgiler dersi günlük hayatla ilgilidir, her birey sosyal bilgiler dersi öğrenmelidir, sosyal bilgiler dersinde ahlaki değerlerimiz öğreniriz* gibi ifadeler yer verildi. Bu ifadeler öğrencilerin %64'ü katılıyorum derken, %36'sı kararsızım ve katılmıyorum şeklinde karşılık vermişlerdir. 4. ve 5. sınıflar arasında Sosyal bilgiler dersinin sorumlulukları öğrettiği konusundaki düşünceye katılımlarında farklılık olduğu

anlaşılmaktadır. 4. sınıf öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersinin sorumlulukları öğrettiğine katılım oranı %67'iken, 5. sınıf öğrencileri arasında bu oran %64'e düşmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretiminde en sık karşılaşılan şikayetlerden biri dersin günlük hayatla ilgisinin kurulamamasıdır. Öğrencilerin bu konudaki kanaatini öğrenebilmek için yöneltilen *sosyal bilgiler dersi günlük hayatla ilgilidir* cümlesine araştırmacıların beklentilerinin altında ve yaygın olan sosyal bilgiler dersinin günlük hayatla ilgisinin kurulamadığı düşüncesini doğrular oranda katılıyorum denmiştir (%65). Dersin günlük hayatla ilgisi konusunda %35'lik kararsızım ve katılmıyorum ifadeleri üzerinde dikkatle durulması gereken oranda yüksektir. *Sosyal bilgiler dersi günlük hayatla ilgilidir* ifadesine verilen cevapları 4. ve 5. sınıflar itibari ile değerlendirdiğimizde daha önce olduğu gibi 5. sınıflarda kararsız kalma ve katılmama oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır (%38).

Eğitimde ahlâki ve manevî değerlerin kazandırılması eğitim programının önemli bir unsurudur (Köksal, 2002). Sosyal bilgiler dersinin bireyi *vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları bakımından ailesine, milletine, vatanına Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı, çalışkan, araştırmacı, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek* (Sönmez, 1995) hedefinden hareketle *Sosyal bilgiler dersinde ahlaki değerlerimiz öğreniriz* cümlesi hakkında öğrencilerin değerlendirme yapmaları istendi. Anketlerin değerlendirilmesinden öğrencilerin ahlâki değerlerle sosyal bilgiler dersini ilişkilendiremedikleri anlaşılmaktadır. Çünkü öğrencilerin % 47'si katılıyorum derken, %53'ü kararsızım veya katılmıyorum şeklinde karşılık vermiştir. *Sosyal bilgiler dersinde ahlaki değerlerimizi öğreniriz* ifadesine katılımın %51 ile 4. sınıflarda 5. Sınıflardan (%43) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin önemli işlevlerinden birinin de geleceğimizin teminatı olan yeni nesillere ülkemizi tanıtmak olduğu bilinmektedir. *Sosyal bilgiler dersi ülkemizin bugünkü durumu hakkında bilgi vermez* şeklindeki olumsuz bir ifade ile öğrencilerin bu dersin en önemli amaçlarından birine karşı tepkileri tespit edilmeye çalışıldı. *Sosyal bilgiler dersi ülkemizin bugünkü durumu hakkında bilgi vermez* ifadesine katılmıyorum cevaplarının %70'lerin üzerinde olması gerekirken, bu oran ancak %47'de kalmıştır (Tablo-1). Katılıyorum ve kararsızım diyenlerin oranının %53 olması bu dersin en önemli amaçlarından birinin öğrenciler tarafından kavranamadığını göstermektedir. Chi-square işlemleri sonucunda *Sınıf ile Sosyal bilgiler dersi ülkemizin bugünkü durumu hakkında bilgi vermez* maddesi arasında manidar bir fark olduğu da ortaya çıkmıştır. Bunda muhtemelen öğrencilerin gelişim düzeyleri ile bilgileri algılamaları arasında bir ilişki olmalıdır. Çünkü bu ifadeye katılıyorum diyenlerin oranı 4. sınıflarda %51 iken, 5. sınıflarda %41'dir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmamızın örneklemini teşkil eden ilköğretim okulları 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplardan hareketle sosyal bilgiler dersine karşı olumlu düşüncelere sahip oldukları söylenebilir.

Ancak, ankette yer alan bazı ifadeler verilen karşılıklarda yer yer beklenilenden oldukça farklı cevaplar alındığı dikkati çekmektedir. Bu farklılıklar cinsiyete göre değiştiği gibi, sınıf ve yaş gruplarına göre de değişmektedir.

Öğrencilerin büyük bir kısmının dersi sevmesine karşılık (%81), Sosyal bilgiler dersinin günlük hayatla ilgisinin aynı oranda (%65) kurulmadığı dikkat çekmektedir. Bununla bağlantılı olarak güncel olayların sosyal bilgiler dersi ile ilgisinin kurulması oranı da oldukça düşüktür (%47).

Sosyal bilgiler dersi öğrenciler tarafından sevilen bir ders olmasına karşılık, kolay bir ders olarak görülmemektedir. Bu dersin soyut bir ders olarak algılanması yanında, öğretiminde uygun öğretim yöntemlerinin kullanılmamasından da kaynaklanıyor olabilir.

Bazı sorulara verilen karşılıklarda sadece kararsızım ifadesinin %20'den, hem kararsızım ve hem de katılmıyorum ifadelerinin %35'den yüksek olması dersin amaçlarının gerektiği gibi öğretilemediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde ahlaki değerlerimizi öğreniriz ifadesine kararsızım ve katılmıyorum şeklinde karşılık verenlerin oranının %52 olması öğrencilerin ahlâki değerleri sadece dini anlayışla ilişkilendirdiğini gösteriyor olabilir.

4. ve 5. sınıflar ile sorular arasında bir ilişkilendirme yapıldığında 4. sınıf öğrencilerinin bazı ifadeler daha olumlu görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır. Eğitimle ilgili araştırmalarda en yüksek oranda kalıcı öğrenmenin, öğrenenin katılımı ile gerçekleştiği bilinmektedir. Bu ilkedен hareketle sosyal bilgiler gibi anlatıma dayandığı kabul edilen derslerin öğrencilerin gelişim özellikleri de dikkate alınarak oynatarak, yaparak, yaşayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır. Sınıfların kalabalık, öğrenciler arasında seviye ve yetenek farklılıklarının fazla, ders araç ve gereçlerinin yetersizliği ile bazı idarecilerin modern öğretim tekniklerinin uygulanmasına karşı direnmeleri gibi nedenlerden dolayı ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin yüklerinin çok ağır olduğu bilinmektedir. Bu öğretmenler ağır müfredat programının yükünü tek başına çekmek yerine, işbirlikçi eğitim anlayışı ile öğrencilerini aktif kılarak hem kendi yükünü hafifletebilir hem de öğrencileri doğrudan öğrenme işinin içine katarak onların yaparak, yaşayarak kalıcı öğrenmelerini sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- BÜYÜKKARAGÖZ, S.(1995), *Genel Öğretim Metodları*, Atlas Kitabevi, Konya.
- ERDEN, M. (Tarihsiz), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım yayınevi, Ankara
- KÖKSAL, K. (2002), *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara
- ÖZTÜRK, C. (2002), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*
- ÖZTÜRK C.(1998), *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumu IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu 15-16 Ekim 1998*

M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl : 2002, Sayı 16, Sayfa : 1-12

SÖNMEZ, V.(1995) *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Klavuzu* Ankara

T.C. MEB. Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı, (2001), *Öğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme*
Öğretmen El Kitabı, Ankara.

VURAL, M. *İlköğretim Okulu Programı*

Yök/Dünya Bankası, (1997), İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler